SKRYTÉ PRÍBEHY PETRŽALSKÉHO UMENIA

DNES ZANEDBANÉ PODCHODY MALI BYŤ PLNÉ UMELECKÝCH DIEL

Pravý breh Dunaja bol už od začiatku 20. storočia považovaný za športovo-rekreačné zázemie Bratislavy a zástavba „novej“ sídliskovej Petržalky mala na túto tradíciu nadviazať. Na tieto účely boli v územnom pláne Bratislavy určené časti v susedstve Dunaja a priľahlých lužných lesov na východnom okraji Petržalky.

Model plastiky pri vstupe do areálu Vysokej školy ekonomickej (dnes Ekonomická univerzita v Bratislave) autorov Petra Günthera a Petra Janča. | Foto: Archív M. K.

Už existujúcu dostihovú dráhu mal v časti označenej ako Lúky IX medzi Dolnozemskou cestou a čističkou odpadových vôd doplniť tzv. *Všešportový areál*, ktorý však nebol nikdy vybudovaný. Dlhšie sa však hovorí o projekte Kampusu zdravia a športu, ktorý by mal práve v týchto miestach postaviť Bratislavský samosprávny kraj.

Severovýchodná oblasť v záhybe Dunaja, kde sa kedysi rozprestierali domy starého Ovsišťa, bola určená pre areály vysokých škôl, ako aj areál oddychu a rekreácie. V tejto časti sa počítalo aj s prepojením na celomestské centrum, ktoré sa malo nachádzať v oblasti medzi dnešným Prístavným a Starým mostom. Východná časť Petržalky teda predstavovala dôležitú lokalitu s občianskou vybavenosťou mestského a nadmestského významu.

Na prepojenie tejto oblasti s mestom aj širším okolím mala slúžiť jedna z troch petržalských radiál, ktorá mala za úlohu zabezpečiť príjazd mimomestskej dopravy z juhu od Rusoviec budúcou diaľnicou D4 a zo severu z Prístavného mosta a diaľnice D1. V projektoch bola táto cesta označovaná ako komunikácia „C“, dnes známa ako Dolnozemská cesta.

Diela v podchodoch

O tom, že išlo o významnú komunikáciu svedčí aj fakt, že sa počítalo s jej veľkorysým výtvarným dotvorením, ktoré bolo zadefinované v roku 1982 v librete „výtvarno-priestorového riešenia komunikácie C“. Autormi libreta boli architekti bratislavského Stavoprojektu – **Peter Jančo**, **Pavol Mrázek** a **Marián Šulík**. Táto trojica je podpísaná aj pod systémom mestského mobiliáru **Urbana** (o ktorom sme písali v Našej Petržalke č. 10/2024), a nie náhodou sa práve na Dolnozemskej ceste kedysi nachádzali aj tri podchody, ktorých prístrešky boli vytvorené z tohto systému. Z troch podchodov je dnes funkčný už len jeden – pred Ekonomickou univerzitou. Ďalšie dva sú uzatvorené a prístrešky boli odstránené.

Súčasný stav mozaikového múru pri podchode na Bzovíckej ulici, ktorý navrhol Peter Günther na tému šport. | Foto: Martin Kleibl

V rámci výtvarného dotvorenia podzemných priestorov podchodov sa počítalo s umiestnením diel vytvorených technikou kamennej mozaiky. Všetky tri diela s úctyhodnými rozmermi 47 x 2,7 metra mal vytvoriť maliar **Peter Günther**. Ten je zhodou okolností aj autorom nedávno obnovenej monumentálnej maľby *Znaky Bratislavy*, ktorá sa nachádza v tejto lokalite, na Blagoevovej ulici.

Každé dielo malo tematicky odkazovať na občiansku vybavenosť, na ktorú jednotlivé podchody nadväzovali – najsevernejší podchod mal viesť do

areálu vysokých škôl a téma diela bola zadaná ako *Odbornosť – cieľ výuky socialistického človeka*, druhý (dodnes existujúci) podchod mal prepojiť obytnú zónu s Areálom prímestskej rekreácie a oddychu a dielo malo zobrazovať *Slnko, vodu a vzduch*. Najjužnejší podchod, na úrovni dnešnej Bzovíckej ulice mal viesť do Všešportového areálu a z toho dôvodu sa mala mozaika viazať k téme *Šport – významná zložka osobnosti človeka.*

Žiadne z týchto diel sa, bohužiaľ, nedočkalo realizácie – možno aj preto, že ani žiaden z plánovaných areálov sa nepodarilo vybudovať tak, ako bolo plánované. Iba dielo, ktoré malo byť situované na ľavej stene podchodu pri dnešnej Ekonomickej univerzite, sa dostalo do fázy návrhu a posudzovania komisiou. Ani jeho realizácia sa však z neznámych dôvodov neuskutočnila.

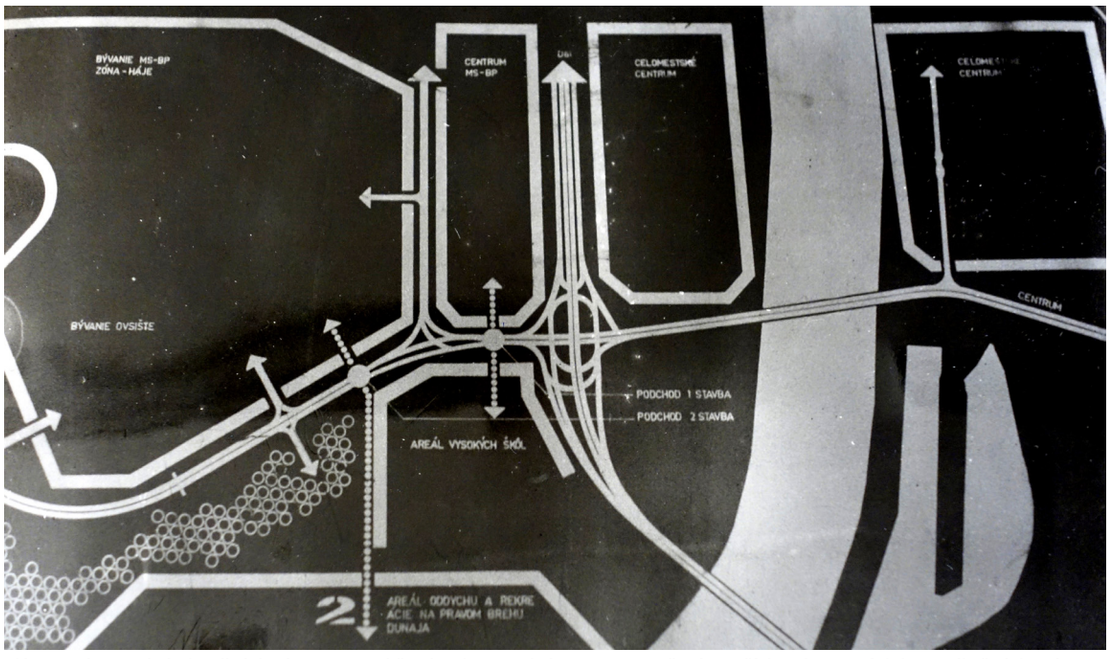

Plán rozmiestnenia jednotlivých zón v severnej časti Dolnozemskej cesty s vyznačením peších a dopravných komunikačných osí. Foto: Archív M. K.

Mozaiky zničil čas i ľudia

Ďalšie nerealizované monumentálne dielo, ktoré takisto navrhol Peter Günther v spolupráci s architektom Petrom Jančom, malo stáť hneď za vyústením podchodu, pri vstupe do areálu Vysokej školy ekonomickej (dnes Ekonomická univerzita). Malo ísť o betónovú plastiku vo forme esovitého špicatého objektu s výškou 5,5 metra. Autori predložili štyri návrhy výtvarného riešenia objektu, v roku 1983 sa však rozhodlo o zastavení tejto akcie.

Podarilo sa však zrealizovať dve diela v blízkosti podchodov, ktoré boli taktiež viazané na vstupy do jednotlivých areálov. Vedľa vyústenia podchodu pred Ekonomickou univerzitou sa dodnes nachádza trojica tehlových múrikov esovitého tvaru, ktoré boli kedysi pokryté sklomozaikou na tému *Oslava prírody*. Toto dielo malo odkazovať na vstup do Areálu oddychu a rekreácie, ktoré dnes čiastočne korešponduje so športoviskami a jazdeckým klubom TJ Slávia STU. Autorom mozaiky s plochou 122 m² bol taktiež **Peter Günther** a pod architektonické riešenie objektu sa podpísal **Pavol Mrázek**.

Dielo osadili v roku 1983, žiaľ, postupom času jednotlivé diely mozaiky poodpadávali a nakoniec boli múry presprejované reklamou a grafity nápismi – takže z pôvodného diela neostalo vôbec nič a je nenávratne stratené.

Podobný osud stihol aj múrik s mozaikou od toho istého autora (spoluatorom bol architekt **Marian Šulík**) pri vstupe do plánovaného Všešportového areálu pri podchode na Bzovíckej ulici. Väčšina častí mozaiky odpadla a veľká časť diela je premaľovaná, no ešte stále sa tu dajú vidieť torzá mozaiky v podobe piktogramov so športovou tematikou.

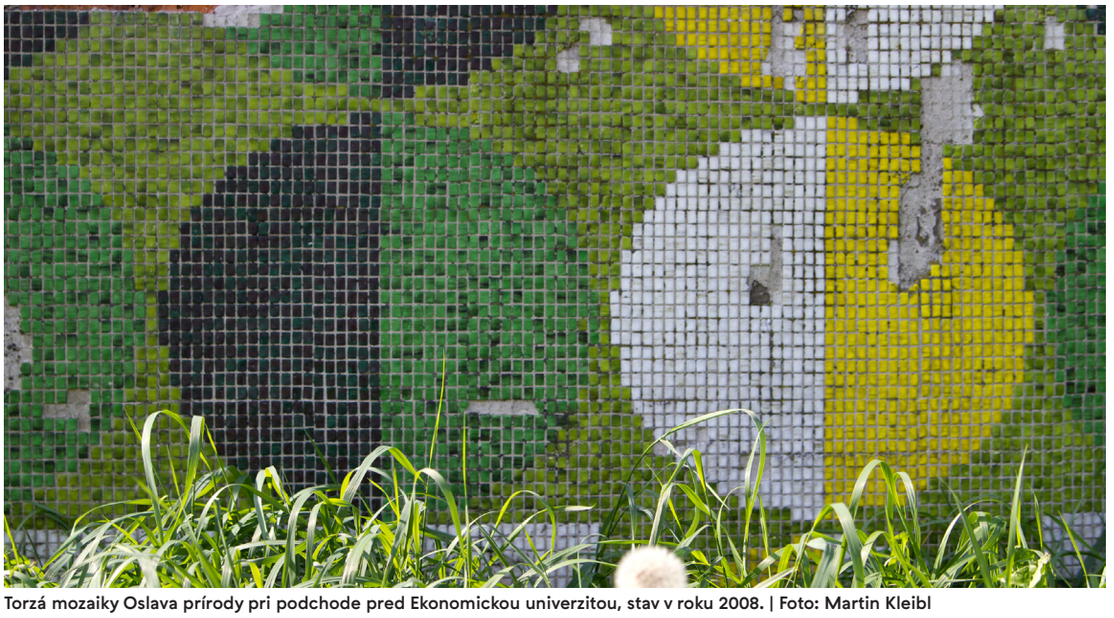

Torzá mozaiky Oslava prírody pri podchode pred Ekonomickou univerzitou, stav v roku 2008. | Foto: Martin Kleibl

Ikonická holubica

Kúsok od tohto múrika sa nachádza aj dielo, ktoré sa v librete výtvarného dotvorenia cesty spomína ako priestorová plastika umiestnená na križovatke trasy „C“ s trasou „L“. Píše sa v ňom, že *„križovatka je situovaná v priestore prvých kontaktov pohybujúceho sa automobilistu s mestom, a to s areálmi celomestského významu, ako aj s obytnými súbormi nového Mestského sektoru Bratislava – Petržalka pri príjazde od Rusoviec“. Monumentálna plastika reflektujúca témy „mladosť, harmónia, pohyb“*, ktorú mal stvárniť sochár **Karol Lacko**, nie je ničím iným, ako dnes veľmi známou ikonickou plastikou Holubica mieru z roku 1984 na križovatke Dolnozemskej cesty a Betliarskej ulice.

Východná časť Petržalky v okolí Dolnozemskej cesty je skutočne bohatá na zaujímavé príbehy umeleckých diel. Nabudúce sa však vyberieme za cestu, do areálu Ekonomickej univerzity a jej okolia, kde sa toho skrýva ešte viac.

Martin Kleibl

Realizáciu výskumu podporil z verejných zdrojov formou štipendia Fond na podporu umenia.